

Zlohwenetz zem (dagoh sso mahdi diali ...)

Boštjan Dvořák

Velik del Slovencev živi v izseljeništvu ali zdomstvu. Razkropljeni so skoraj po vsem svetu, posamič ali v večjih ali manjših skupinah. Do izseljevanja je prihajalo (in prihaja) iz mnogih razlogov in na različne načine; poznamo gospodarske, ideološke in politične izseljence. Večini teh Slovencev, ki žive v tujini – bodisi začasno bodisi za nedoločen čas ali celo za zmeraj (torej ne več dobesedno v »tujini«) –, pa je skupno, da se med seboj srečujejo – včasih le slučajno, čisto po naključju, ponekod pa redno in načrtovano, vsaj v prvi generaciji. Če gre za redna srečanja, se ljudje navadno družijo kot Slovenci, se pravi na narodnoidentitativni osnovi. Skupna sta jim predvsem domovina in jezik, pogosto pa tudi podobna usoda. Srečanja so lahko verska (nedeljske maše, bogoslužje v slovenskem jeziku), šolska (pouk slovenščine), športna (razna tekmovanja), plesna in folklorna (nastopi), kulturna ali preprosto družabna. Če deluje na istem območju več različnih združenj ali organizacij, navadno prihaja do rivalstva in medsebojnega sovraštva, ki sta lahko zelo izrazita, lahko pa tudi samo formalna. V redkih primerih, ko gre za skupno usodo, recimo v primeru desetdnevne vojne za Slovenijo leta 1991, posamezna društva tudi sodelujejo, potem pa spet prihaja do rivalstva in sovražnega razlikovanja med »našimi« in »onimi drugimi«. Ne glede na pripadnost eni, drugi ali kakšni tretji strani se srečanj

udeležujejo tudi mlajši ljudje, mladi in otroci, druga generacija, se pravi tisti, ki so se rodili v tujini ali so tja prišli še kot otroci.

Ne vem, kako je drugod po svetu (v Argentini, Kanadi, Avstraliji), in svojih izkušenj ne bi rad posploševal na vse izseljence, z gotovostjo pa lahko trdim, da se otroci in mladostniki v Nemčiji živečih zdomcev med seboj skoraj brez izjeme sporazumevajo v nemščini, ne glede na to, ali so se rodili v Nemčiji ali v domovini svojih staršev in ali je bil njihov prvi jezik nemščina ali slovenščina. To opažam že ves čas od leta 1984, ko se je naša družina preselila v Nemčijo (Ulm ob Donavi) in sem tudi sam postal »Slovenec po svetu«. Imel sem 13 let, mlajša sestra pa 10. Oba sva se izredno hitro naučila nemško; jezik sva obvladala v manj kot enem letu, pa čeprav v začetku nisva razumela niti besede. Vendar smo govorili doma samo slovensko. Vedno. Nikdar nismo imeli občutka, da bi uporaba slovenščine ogrožala učenje nemščine, kot so – po principu plusa in minusa – zatrjevale nekatere nemške učiteljice in vzgojiteljice ter prepričevale starše drugih otrok – in jih večinoma prepričale –, naj doma, za božjo voljo, govorijo nemško. Nekateri slovenski starši so celo trdili, da morava s sestro pri priči pozabiti slovensko, če se hočeva dobro naučiti nemško. Pa je šlo očitno kar brez tega. V kratkem sva virtuožno obvladala oba jezika, čez čas pa še kakšnega zraven. (Sam jih trenutno aktivno obvladam 13, ne da bi pozabil slovensko.) Ves ta čas pa so se isti modri starši zbirali v slovenskih klubih in župnijah, pili, si prepevali

»Slovenec sem, tako so mati djali ...« in »Slovenska mat' me je rodila ...«, svojim hčeram in sinovom pa ob raznih bolj svečanih prireditvah in priložnostih nadevali najdražje noše ali gvante s trakci, nageljni in pisanimi havbami, izpod katerih je bučalo in zvončkljalo pubertetniško čebljanje – v nemščini, občasno pa je zarožljaj še kak okoren stavek v »pozabljenem« jeziku: »Otschka, jahss zem duhdie ahn dahbraf Zlohwenetz, ali?« – a seveda le, če smo bili na samem ali ob pripravljenih nastopih.

Tako je bilo (in je še) po vsej Nemčiji, kjer koli sem prišel med zdomce, in kot sem spoznal pozneje, tudi vsaj po vsej Evropi, če že ne povsod po svetu. Lahko rečem, da (skoraj) brez izjeme. Izjeme so bili navadno mešani Slovenci, napol Hrvati ali Nemci. Ti so z menoj tudi lahko govorili slovensko, tudi pred drugimi zdomskimi otroki ali celo pred Nemci, ne da bi jim bilo pretirano nerodno. Pri ostalih, tistih pravih, čistih slovenskih zdomskih otrocih, pa je bilo latentno znanje slovenščine sicer pogosto kar zadovoljivo (saj so v skrajnih primerih razumeli moja slovenska vprašanja), volja do aktivne uporabe pa izredno šibka (kar so pokazali z nemškimi odgovori). Vsi skupaj pa so veselo pogrkovali in se pri izgovoru tako napenjali, »gagohr tha bhi schloh sa gagschnoh thujoh bhasschdoh, tsehheh ssoh ssawehdah sploch sprreko-wohriehli boh zlowenskoh«. Na to sem se sčasoma navadil in jih sprejemal take, kakršni so bili, čisto brez posmeha, oni pa mene nikdar niso prav sprejeli medse; sprva sem bil deležen podobnega odpora in odklanjanja kot v nemški šoli, ko še nisem nič razumel,

le da so me nemški sošolci sčasoma sprejeli kot vrstnika, med zdomskimi otroki pa sem vedno ostal tujek, neke vrste tabu, tudi če sem z njimi govoril nemško in tudi potem, ko so se oni nekako naučili slovensko – oziroma pozabili, da tega jezika ne znajo –, ko so postali starejši. Doma se je pri večini družin govorilo nemško, znanje »materinskega jezika« pa naj bi nadomestil pouk slovenščine, kakšno uro na teden. V nasprotju z zdomskimi otroki, ki so me prezirali, pa so me (nekateri) starši celo občudovali in hvalili; moje blesteče znanje slovenščine so pripisovali moji genialnosti in enkratni nadarjenosti za jezike, pa tudi in predvsem vzgoji mojih staršev, ki sta oba slavista. Nekateri tudi govorijo, da smo res tisti »ta pravi«, zavedni Slovenci in da smo lahko zgled drugim Slovincem. Vsakomur je všech pohvala, vendar sem vedno znova premišljeval o tem nenavadnem fenomenu.

Danes sem prepričan, da nisem Slovenec. Ne le, da še nisem bil na Triglavu, da si še nikoli nisem oblekel narodne noše ali občutil kakšne pretirane potrebe po petju tragičnih narodnih pesmi – tudi sicer se po nekaterih lastnostih bistveno ločim od »ta pravih« Slovencev. Pa ne le jaz, vsa moja družina. Sicer smo vedno mislili in si utvarjali, da smo Slovenci (in o tem so bili prepričani tudi drugi), vendar natančna analiza pokaže, da to ne more biti res. Drugi, predvsem otroci, so to verjetno začutili instinktivno, zato so se nas izogibali ter nas prezirali in nam nasprotovali. Narodna pripadnost ni vprašanje odločitve nekega posameznika, tudi ne njegovega osebnega prepričanja ali zavesti. Gre za skupek

značilnosti, ki jih posameznik in njegova okolica dojemata večinoma podzavestno in na podlagi katerih se oseba uvršča v to ali ono skupino oziroma se ji podeli taka ali drugačna vloga. Do spoznanja, da nisem Slovenec, sem prišel postopoma in dokaj pozno.

Mislim, da je osnovna značilnost Slovencev, na podlagi katere se formirajo kot narod, ta, da se sramujejo slovenstva, torej svojega izvora. Nič ni tako tipično in povezujoče kot ta lastnost, in kdor je nima, pač ne more biti

pravi Slovenec. Še več; kdor se ima za Slovenca, pa se hkrati ne sramuje, da je Slovenec, naravnost ogroža slovenski narod, ker mu s tem jemlje bistvo njegovega obstoja. Ta narod je sestavljen iz ljudi, ki se sramujejo tega, da so, kar so. Kaj so, ni tako pomembno kot to, da se tega sramujejo. Kolikor bolj se sramujejo, toliko bolj so Slovenci. Najbolj slovenski so tisti osebki, ki se slovenstva sramujejo tako možno, da z njim popolnoma prekinejo, se dokončno odrečejo svojemu maternemu

jeziku in svoji preteklosti ter prenehajo biti Slovenci (nirvana). Ne govori se zaman, da smo »samomorilski narod« (sam si nikoli nisem drznil podati tako krute ocene, res pa je, da individualni fizični samomori posameznikov lahko simbolizirajo ta narodni okvir). V tej točki zadenemo ob Petra Handkeja in slovenska narodna zavest se križa z avstrijsko. – Drugi, dosti številnejši, ki še niso tako daleč, da bi dosegli cilj kot posamezniki, pa se na podlagi svojega sramu združujejo v skupine, v katerih se sramujejo skupaj, z združenimi močmi, kar je dosti laže, pa tudi učinkoviteje. Svoj sram pogosto prikrivajo z narodnimi nošami in glasnim petjem, s tem pa v glavnem, ravno nasprotno, drug drugemu sporočajo, da ga morajo prikrivati, ker jih je sram. S tem svoj sram nekako evfemistično poudarjajo

in nakazujejo, da spadajo skupaj. Od tod najbrž tudi bolešno poudarjanje slovenstva v mnogih naših pesmih in popevkih.

Kogar pa zares ni sram, da je Slovenec, ta gotovo ni Slovenec, kajti sram te je lahko samo nečesa, kar imaš oziroma kar si. Če nisi Slovenec, te tega tudi ne more biti sram. To ustreza principu, da lahko človek skrije le tisto, kar ima. Lahko bi sicer skrivali tudi nekaj, česar nimamo, vendar bi bilo tako početje na moč nelogično. To pomeni, da nikoli nisem bil Slovenec, čeprav sem bil vedno prepričan, da sem.

Po drugi strani pa se morajo pravi Slovenci venomer po vseh močeh truditi, da ohranjajo in sproti ustvarjajo razloge, iz katerih se slovenstva smejo in morajo sramovati. Zato individualno in kolektivno zapravljajo in uničujejo

svoje talente in sposobnosti ter se bojijo (prevelikih) uspehov. Če pa se v okviru naroda pojavi kdo, ki s svojim zgledom ali uspehom dokazuje, da sram ni utemeljen, jim je samo v napoto in velika ovira, ki jo je treba onemogočiti in premagati. Hlapec ne sme postati tak ali še boljši, kot so tisti, ki jih ima za gospodarje in pred katerimi se sramuje, sicer izniči svojo vlogo (izgubi službo). Tu gre za nacionalno disciplino, ki pride v zdomstvu seveda najbolj do izraza. A tudi nasploh je treba opljuvati in oblatiti vse tiste nedisziplinirane posameznike, ki so zvesti svojim koreninam, ki lahko na tej podlagi, ki se je drugi sramujejo, nekaj dosežejo in ki resnično ljubijo slovenski narod in mu hočejo dobro. Ti ljudje Slovencev niso razumeli. Truditi se moramo, da bomo slabši, kot so drugi. Od tod sovraštvo do domačih genijev in izumiteljev, do dobrih politikov (ki jih je treba kaznovati, medtem ko tiste, ki nam hočejo in delajo slabo, kar nekako sprejemamo), do dobrih in pomembnih pesnikov in sodobnih pisateljev, ki jih je treba zanikati (izjema so že mrtvi velikani, ki nam niso več nevarni), medtem ko se uveljavlja le neugledna in nepomembna literatura janičarskega tipa in pristopa, ki ni tipično slovenska in bi jo lahko pisal kdor koli in kadar koli, sovraštvo do domačega, naravnega in zato uspešnega in zglednega gospodarstva, ki ga je treba s prilagajanjem že obolelim parazitskim sistemom tujih velesil uničiti in »spraviti na nulo« najpozneje do vstopa v Evropsko unijo, če hočemo zaigrati vlogo prave kolonije, kot se to spodobi – tudi propadanje domačih podjetij in struktur ima simboličen

pomen in ustreza volji naših »gospodarjev« (pri tem izdatno nagrajujemo tiste posameznike, ki se aktivno udeležujejo razkroja za lasten žep, kaznujemo pa tiste, ki delajo za skupno blaginjo), sovraštvo do naravnega okolja, iz katerega izhajamo, ki nas obdaja in je del nas samih (če nam ga uspe uničiti oziroma oklestiti, se bomo bolj približali Evropi in zatrli sebe), sovraštvo do domačega jezika, ki ga je treba »pozabiti« in zatirati, zato ga večina osebkov (tudi in predvsem v državi Sloveniji) ne sme obvladati. Lahko bi naštevali še in še, pa nima smisla, ker lahko malodane vse čudne pojave pri tem narodu razločimo s tem modelom; tudi zažig hmelja in zastrupitev Škocjanskega zatoka »pašeta« v ta okvir. Ta fenomen – kljub vsemu – ni samo slovenski; z nekaj natančne analize lahko ugotovimo, da (vsaj teoretično) obstaja pri vseh narodih, je pa pri Slovencih izredno izrazit.

Kdor se ne udeležuje (podzavestnega) sovraštva in sramu, ampak resnično ljubi svoje rojake, ni razumel bistva; taki navadno prihajajo nekje z obrobja naše družbe, imajo češki priimek ali kakšno drugo hibo in so od vsega začetka naprej obsojeni na propad, pa naj se tega zavedajo ali ne; toliko bolj, kolikor bolj je njihova ljubezen res iskrena. Kadar ljubijo neumni, ni pretirane nevarnosti, in če sovražijo inteligentni, tudi ne. Kadar pa se ljubezen združi z intelektom, je to bomba. Edina napaka mojega očeta je njegova zares iskrena ljubezen do Slovencev. Za to ga ta narod kaznuje. Sam Slovence preziram (kot večino narodov), vsaj zaradi svojih dognanj, zato me kar nekako sprejemajo, ker sem jim v tem bolj podoben.

Sicer pa gre za velik nesporazum simbolične razsežnosti: v zdomstvu smo se tisti, ki smo mislili, da smo Slovenci, združevali in družili s tistimi, ki so bili Slovenci le zato, ker niso mogli biti Nemci. Ker so pač imeli kakšno hibo in jih nemški narod ni sprejel za svoje. Značilno je bilo – to moram priznati –, da so se najprej potujčili ljudje lepšega videza in prijetnejšega značaja. Od deklet je najprej »pobralo« prav najčednejše; pozabile so slovensko in niso več prihajale med nas. Nazadnje sem imel občutek, da sem mrhovinar. In tako je – v večji ali manjši meri – z vsem slovenstvom: Slovenci so ostali po večini tisti, ki niso mogli postati kaj drugega. Zato prihaja do konfliktov, če se pojavi kdo, ki se ima za Slovenca iz osebnega prepričanja.

Lepoto, zanimivost in enkratnost človeške ribice, ki ji na svetu ni para in je zato zaščitena vrsta, lahko občuduje le kak biolog, poet ali podoben tepec, ki o njej nima pojma in jo s tem kompromitira in ovira v njenem razvoju – ker v svoji naivnosti ni doumel, da je pravzaprav ličinka, ki bi se rada po vsej sili in ob prvi priložnosti prelevila v kakšnega italijanskega krokodila ali nemškega zmaja ali kakršno koli drugo žival, za vsako ceno, samo da ji ne bi bilo treba ostati človeška ribica. Pa ji to ni dano. Ne zmore. V grobovih in masovnih grobnicah pa že leži nešteto neuspešnih faz ali poskusov preobrazbe; ni nam jasno, kaj naj bi postali: zidni kuščarji, varani ali le martinčki. Še najlaže preživi kameleon, ki venomer spreminja barvo. A nikoli se ne bomo prelevili vsi, ampak samo določen del. Če bi se namreč prelevili vsi, bi s tem izginil razlog za

sram, ki pogojuje naš obstoj in vse levitve. Da pa se lahko sramujemo, moramo obstajati. In obstajamo lahko (kot taki) le, če se sramujemo in postajamo nekaj drugega. Vendar tisto drugo ne bomo nikoli zares postali, saj bi v takem primeru izginili tudi tisti, v katere bi se radi prelevili, ker bi jim s tem, ko bi postali taki, kot so oni, vzeli identiteto. Če hočemo ohraniti razlog za željo, da bi postali nekdo drug, se moramo od njega razlikovati. Tako drug drugega instinktivno vzdržujemo pri življenju. Prav zato sem optimist; Slovenci bomo vedno izumirali, pa nikdar izumrli.

